

משך חכמה

פרשת בלק, פסקא יג - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

והמשך המליצה כד, כתועפות ראם לו, פירוש, השם לישראל, כי לא כח נחש ביעקב, ולא תועפות קסם לישראל, כעת יאמר על יעקב ועל ישראל ראו מה פעל אל, הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא וכו'. והבן כל זה.

[יד]

(כד, ב) וַיִּשָּׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשֶׁבֶטָיו וְתָהִי עֲלָיו רוּחַ אֱלֹהִים:

הטעם של הבדלי הלשון, בין נבואה שלישיית לנבואה ראשונה ושניה

(כד, ב) ותהי עליו רוח אלקים. עד הנה² לא זכה לרוח ה', והיה מדבר בלשון המדבר לעצמו, כמו מן ארם ינחני וכו'. אבל כאשר זכה בשביל כבודם של ישראל שתשרה עליו רוח ה', דבר בלשון נסתר על עצמו, כמו נאום בלעם וכו', וקרא את עצמו בשמו, מה שזכו המדברים ברוח הקודש, ודבר לישראל בלשון נוכח, ששם פניו לישראל שבמדבר (פסוק א).

תקפו וגבורתו, אבל לאחר שקם ניכר, וכל זה מחמת שאין לעם ישראל סידור טבעי, אלא מושגח מה'.

² תוכן דבריו, דבא לבאר מדוע בנבואה שניה ושלישית לא אמר את שמו, ודיבר בלשון המדבר לעצמו, כמו מן ארם ינחני כו', ובנבואה שלישית הזכיר את שמו, ואמר (ג) וַיִּשָּׂא מְשָלוֹ וַיֵּאמֶר נָאִם בַּלְעָם בְּנוֹ בְּעַר וְנָאִם הַגִּבֹּר שָׂתֵם הָעֵינִי, ודיבר בלשון נסתר, ועוד, מדוע רק עכשיו כתיב ותהי עליו רוח אלוקים. ומבאר, שעד עכשיו לא זכה לרוח ה', לכן סגנון נבואתו לא כשאר נביאי ה', אבל לאחר שזכה לרוח ה', דיבר בסגנון של נביאי ישראל.

[יג]

(כב-כד) אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוּעֹפֹת רָאִם לוֹ: כִּי לֹא נֶחֱשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּעַתְּ יֵאמָר לְיַעֲקֹב וְלִיִּשְׂרָאֵל מַה פִּעַל אֵל: כִּי לֹא נֶחֱשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קָסָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּעַתְּ יֵאמָר לְיַעֲקֹב וְלִיִּשְׂרָאֵל מַה פִּעַל אֵל: הֵן עִם כָּלְבִיא יָקוּם וְכַאֲרֵי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאכַל טָרְף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה:

פירוש הנבואה בדרך פשוט

(כג כד) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא וכו'. פירושו¹ על דרך הפשט, כי כעת, כהעת הזאת והמצב הנוכחי, שהחרימו סיחון ועוג, ועתידים עוד לנקום ממדין וממלכי כנען, יאמר ליעקב כמו על יעקב, ולישראל פירוש, על בית יעקב וישראל יאמר, ראו מה פעל השם [כמו 'ברוך שככה לו בעולמו']. עם כלביא יקום וכו' שהלביא כששוכב אינו ניכר מאומה, וכשיקום רואים מי הוא. כן העם הזה, הלא היו עבדים, דאפילו על אנשי ביתם לא שלטו. ופתאום כלביא יקום וכארי יתנשא [שאינו העזר מהשתתפות ממלכות אחרים, רק מעצמם, וכמו הארי שאינו קורא זולת לו לעזרה]. ראו מה פעל השם ברוך הוא, כי אין זה סידור טבעי, רק השגחה פרטית מאלקי כל. וחסר מלת ראו, כאשר ידוע דרך הצחות. וזה שהקדים תחילה (פסוקים כב כג) אל מוציאם ממצרים וכו' כי לא נחש ביעקב ולא קסם וכו', שאין בהפלאים של ישראל שום נחש או קסם, רק כוח השי"ת.

¹ תוכן דבריו לפרש כל הפסוקים של נבואה שניה בדרך פשוט. ועיקר הנבואה באה לומר, שעם ישראל אין כוחו טבעי, אלא מושגח בהשגחה פרטית מהקדוש ברוך הוא [לפיכך לא תחול עליו קללה, כי ה' רוצה לברכו, ואינו תחת שליטת מזל]. ומוכיח זאת בלעם, ממה שראינו שעם ישראל יצא ממצרים לאחר שהיו עבדים ולא שלטו אפילו באנשי ביתם, וזה מחמת שח של ה' בהם, ככח הרעם, ואין זה כח של קסם או נחוש, כי אין בישראל קסם וניחוש, לכן כעת, לאחר שהחרימו סיחון ועוג, ועתידים עוד לנקום ממדין וממלכי כנען, יאמר על יעקב ועל ישראל, ראו מה פעל ה', [שמצוה לברוך את ה' כשוראה בריות טובות, ולברוך ברוך שככה ברא עולמו (עבודה זרה כ, א), לכן יברכו את ה' על זה שרואים מה שעושה לישראל] שעם זה קם כאריה ולביא, שקם בכוחות עצמו לא מחמת שיתוף עם אחרים. וחסר מילת ראו כדך צחות הלשון. ודמה ישראל לקימת לביא, שכשהלביא ישן אין ניכר

משך חכמה

פרשת בלק, פסקא יג - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[טו]

(כד, ז) יזל מים מדלגו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו:

ביאור נפלא על נבואת בלעם "וירם מאגג" ונבואת מיכה

(כד, ז) וירם מאגג מלכו. האמת³ כרש"י דנקרא קודם שנולד, והיא נבואה פרטית על מלך ראשון שבישראל, שאול, שיתפוס

אגג. [וכיון]⁴ שכל הנבואות של בלעם אינן נבואות פרטיות ומפורשות, לכן התפלא הנביא ואומר (מיכה ו, ה) עמי זכר נא כו' ומה ענה לו בלעם כו' מן השיטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'. הפליג הנבואה שהיתה בשיטים עד הגלגל, זה אגג ששוסף לפני ה' בגלגל (שמואל א טו, לג). ואמר (מיכה, ו, ו) במה אקדם כו', הירצה ה' באילים, שזה הרעיון אמר שמואל בגלגל (שמואל א, טו, כב) החפץ לה' בעולות וכו'.

עליהם היה שמו כן ונקראו בניו היושבים על כסאו בשמו, כדרך רוב המלכים גם היום שנקראים בשם תופסי המלכות, וכן המן האגגי (אסתר ח ג), כי היה מזרע המלוכה ההיא. כי רחוק הוא שיקרא הנביא שם הרשע בטרם נוצר בבטן. וכן "גוג" (יחזקאל לט א), כל נשיא המגוג יקרא כן עכ"ל.

וכל זה בא המשך חכמה לבאר, ומיישב הכל ככפתור בפרח, דהאמת הוא בפשט שאגג הוא מלך אגג, ונקרא שמו לפני שנולד, כמו שפירש הרמב"ן. והנה כל נבואת בלעם היא נבואה כללית לא מפורשת על ישראל, ולא נבואה מפורטת פרטית, אלא שלחיבת ישראל נתן ה' בפיו של בלעם להנבא על שאול שיתפוס את אגג, לכן התפלא הנביא על זה שבלעם ניבא נבואה פרטית מפורשת בשיטים על אגג, על מה שיהיה בגלגל, וזה כונת הנביא "מהשיטים" - התנבא - על מה שיהיה בגלגל, ששמואל יהרוג את אגג בגלגל (שמואל א טו, לג), וכזה מיושב דקדוק א, ג, ד.

ועל פי זה מבואר סמיכות הפסוקים במיכה שניבא שיתפוס את אגג ולא יהרגנו, ושמואל הוכיח את שאול על שלא הרג את אגג, כדכתיב (שמואל א טו, כ-כב) "ויאמר שאול אל שמואל אשר שמעתי בקול ה' ואלף בדרך אשר שלחני ה' ונאביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי: ויקח העם מהשלה צאן וקרן ראשית החרם לזבח לה' אלהיך בגלגל: ויאמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים פשמע בקול ה' הנה פשמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים". וזה ממש דברי הנביא מיכה, שלאחר שניבא על אגג שיתפוס על ידי מלך ישראל, ניבא את תוכחת שמואל. והכל מיושב ממש ככפתור ופרח. זה תוכן דבריו, אלא שקיצר מאוד כדרכו.

⁴ בנדפס אין מילה זו ונראה שיש להוסיף מילה זו. צריך לעיין בכתב היד.

³ כדי לעמוד על עומק כונתו, יש להקדים כמה הקדמות. כתיב במיכה (ו ה-ז) "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השיטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה': (ו) במה אקדם ה' אפף לאלהי מרום האקדמנו בעולות פגעלים בני שנה: (ז) הירצה ה' פאלפי אילים ברבבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי". ויש לדקדק: א. דברי הנביא מן השיטים עד הגלגל לא מובנים, הרי נבואת בלעם לא היתה מהשיטים עד הגלגל. ונדחקו המפרשים [רש"י, אבן עזרא, רד"ק] בביאור ענין זה. ולמשך חכמה שיטה מחודשת בזה. ב. מה ענין סמיכות הפסוקים במה אקדם כו' הירצה ה' פאלפי אילים כו' למה שניבא מיכה לפני כן על נבואת בלעם. ג. מהי הפליאה של מיכה הנביא על נבואת בלעם עד שאמר עמי זכר נא כו'.

ד. עוד יש לדקדק בכתוב: "יזל מים מדלגו וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו" דאונקלוס תרגם "יסגי מלכא דיתרבא מבנוהי, וישלוט בעממין סגיאין, ויתקף מאגג מלכיה ותנטל מלכותיה". פירוש, יגדל מלך מבניו, וישלוט בעמים רבים, ותתחזק מלכותו ממלך אגג, ותנשא מלכותו. ופרשי רש"י שפירוש הכתוב הוא כאונקלוס. ועוד פירש "וירם מאגג מלכו - מלך ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק". והקשו הראשונים הא אגג עוד לא נולד כשנאמרה נבואה זו, ואיך קורא לו בשמו. לפיכך פירש הרשב"ם וז"ל: "כל מלכי עמלק נקראין אגג, כמו כל מלכי מצרים קרוים פרעה, מלכי פלשתים אבימלך, ושל ירושלים מלכי צדק, אדוני צדק". עכ"ל. אבל הרמב"ן יישב פירוש רש"י, וכתב, וז"ל "נקרא שמו טרם הולידו, דומה לו לכורש אשר החזקתי בימינו (ישעיה מה א), הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו (מ"א יג ב), ויצחק (בראשית יז יט) וישמעאל (שם טז יא) ושלמה (דהי"א כב ט) עכ"ל. ואחרי כן פירש עוד פירוש וז"ל "ויתכן שהיה כל מלך בעם עמלק נקרא אגג, כי המלך הראשון אשר שמו

משך חכמה

פרשת בלק, פסקא יג - יז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"ב, גליון מס' תצד טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יז]

(כד, יז) אָרְאָנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב דָּרָךְ פּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב וְקָם
שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פְּאֲתָי מוֹאָב וְקָרָקֶר כָּל בְּנֵי שֵׁת:

מדוע דוד נקרא כוכב

(כד, יז) דרך כוכב מיעקב. כתר גומו⁵, שמלכא הוא דוד, ועליו אמר
ומחץ פאתי מואב (שמואל ב. ח, ב). וקוראו כוכב, שכוכב היא
ספרא דחמה [סוף שבת (קנו, א)]. וכן דוד חיבר ספר תהלים (בבא
בתרא יד, ב) ופירש דברים שהתורה סתמתם, כמו שאמרו
במדרש רבה פרשת בא (פרשה טו, כב) הרבה מעשים כתב משה
בתורה סתומים, עמד דוד ופירשם, יעויין שם.

[טז]

(כד, יז) אָרְאָנוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב דָּרָךְ פּוֹכֵב מֵיַעֲקֹב וְקָם
שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲץ פְּאֲתָי מוֹאָב וְקָרָקֶר כָּל בְּנֵי שֵׁת:

מדוע כתוב לשון יעקב וישראל. ומהו כוכב ושבת

(כד, יז) דרך כוכב מיעקב. זה דוד. וקם שבת מישראל, פירוש⁵,
מבנימין שנולד כשנקרא ישראל, זה אהוד שהרג עגלון מלך מואב
(שופטים ג), ושאל שהרג מואב, כמו שאמר וילחם סביב וכו'
במואב, (שמואל א, יד, מז). וכיוצא בזה דריש בשוחר טוב סימן
כב.

(ב. ח, ב) "וַיִּיָּדָע אֶת מוֹאָב וַיִּמְדָּד בְּחֶקֶל הַשָּׂבָב אוֹתָם אֶרְצָה וַיִּמְדָּד שְׁנֵי
חֶבְלִים לְהִמָּדֵת וּמֵלֵא הַחֶבֶל לְהַחֲיִיתוֹ וְתָהִי מוֹאָב לְדוֹד לְעַבְדִּים נְשָׂאֵי מְנַחָה".
והטעם שנקרא דוד כוכב, כיון שמשא נקרא חמה (בבא בתרא עה, א), וכוכב
הוא מעין החמה, כמו שאמרו בשבת (קנו, א) שכוכב ספרא דחמה, כלומר
הספר של חמה. וכן דוד חיבר תהלים שהוא ספר כתובים, וכן כיון שאמרו
בשמות רבה (בא פרשה טו סימן כב) "הרבה מעשים כתב משה בתורה
סתומים עמד דוד ופירשם כו'". לכן דוד הוא ספרא דחמה, דמשה הוא
החמה ודוד ספרא שלו ונקרא כוכב, ככוכב שהוא ספרא דחמה.

⁵ מבאר מהו שינוי הלשון יעקב וישראל, ומהו כוכב ומהו שבת. ומבאר
שכוכב הוא מלכות, וזה דוד שמזרע יהודה, שנולד לאביו כשהיה נקרא
יעקב ונלחם במואב. ושבת הוא רדייה כשופט, והוא אהוד שהיה שופט
שבא משבט בנימין (שופטים ג), שנולד לאביו כשנקרא ישראל, והרג את
עגלון מלך מואב (שם). וכן רומז לשאל שנולד מבנימין והרג את מואב
(שמואל א. יד, מז)

⁶ [יז] תוכן דבריו, דתרגום אונקלוס תרגם שכוכב הוא דוד. ולפי זה כך
פירוש הכתוב, ומחץ פאתי מואב, היינו שהכה את מואב, כדכתיב בשמואל